

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

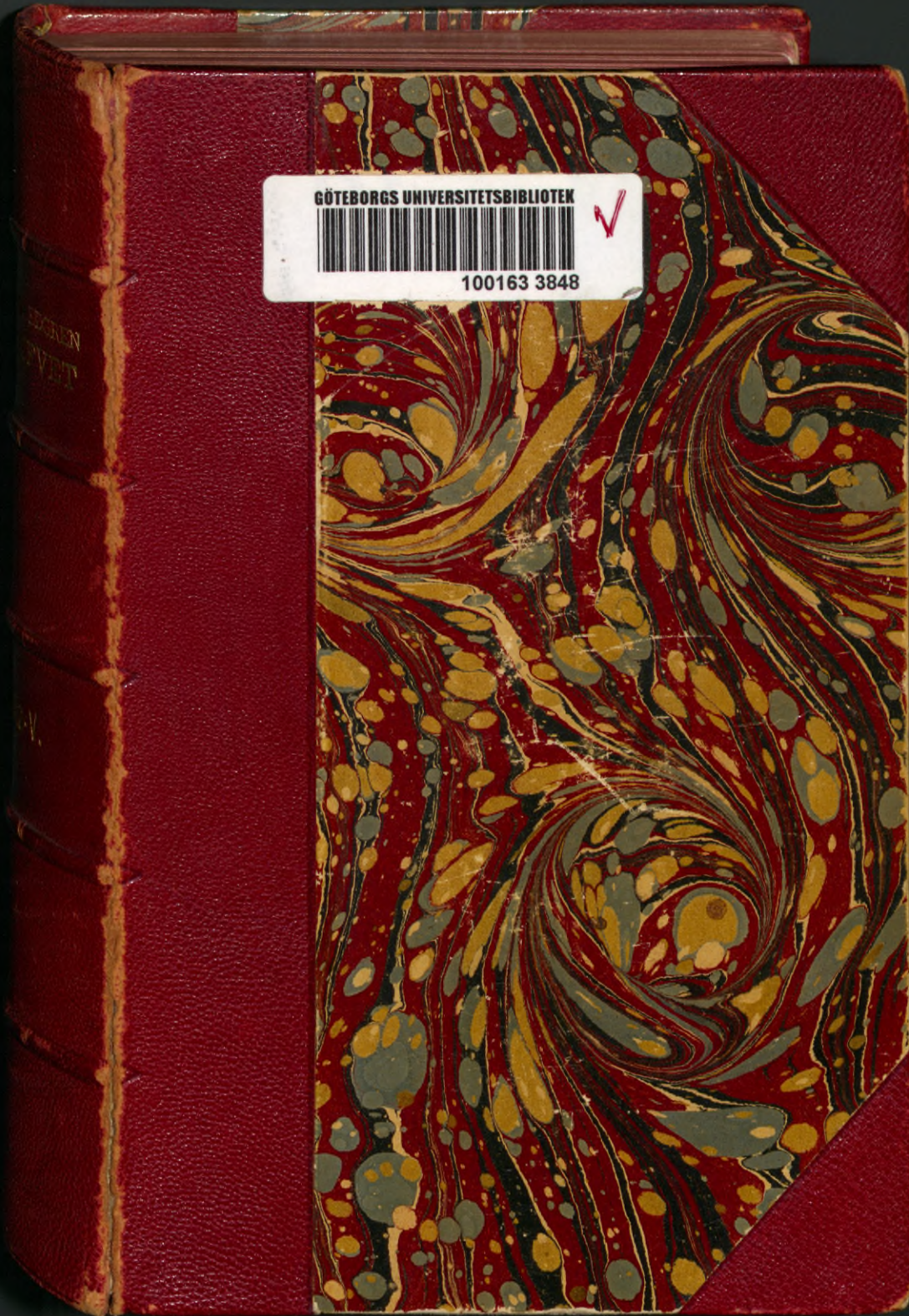

UPPSALA
UNIVERSITET

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100163 3848

Litt.
Sv.

ALBERT HALLBERGS
DONATION

TILL

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

1937

Efterskrift

till Kvinnlighet och Erotik.

Jag har egentligen skrivit nedanstående som förord till den danska upplagan af min bok, hvilken nu utkommer. Men då det hufvudsakligen innehåller ett bemötande af åtskilliga missförstånd för hvilka den varit utsatt i Sverige och då jag i sammanhang härmed sökt belysa min ståndpunkt till några omtvistade litterära frågor, har jag funnit det lämpligt att låta dessa blad utkomma äfven på svenska, som en efterskrift till mitt i våras utgifna arbete.

Af allt hvad jag skrivit har knappast något blifvit så angripet som denna bok. Den har haft det öde som jag från början förutsåg, att blifva mycket läst, mycket omtalad, mycket klandrad af nästan hela tidningskritiken och entusiastiskt berömd af några få, som ej hafva säte och stämma i det offentliga ordets riksdag. Men icke nog härmed.

Emedan jag haft den oförsiktigheten att förlägga händelsen till Italien och att låta den manliga hufvudpersonen vara en italienare af en betitlad familj, emedan jag skrivit denna bok i Italien och under intrycket af den tjusning, som detta land, dess sol, dess

himmel alltid utöfvar på oss nordbor, och emedan det intresserat mig att analysera olikheterna mellan en nordbos och en sydländnings känslolif — tycks man ha kommit till den slutsatsen, att det skulle vara min egen personliga lefnadshistoria som jag på detta ovanligt fördomsfria sätt framlagt för allmänheten. Mer och mindre maskerade antydningar i denna riktning förekomma i många kritiker och enskildt har jag hört, att man allmänt tror, att så är förhållandet.

Detta är det, som nu närmast föranledt mig att taga till ordet. Det är ju en vanlig beskyllning mot de nutida författarna, icke blott i våra små länder utan äfven i de stora, att de på ett allt för tydligt sätt begagna lefvande modell, och allmänheten är öfver allt benägen att i hvarje modernt arbete se en »roman à clef». Daudet särskildt har upprepade gånger måst försvara sig mot denna beskyllning. I en bok om hur hans arbeten kommit till, protesterar han t. ex. mot det allmänt spridda påståendet att han skulle velat skildra Gambetta i Numa Roumestan. Daudet var vid denna tid intim vän, med Gambetta och hade de högsta tankar om hans stora statsmannaegenskaper. Hur skulle han då kunnat falla på den idén att vilja framställa honom inför hela världen som denna jättehumbug, hvilken han i Numa Roumestan odödliggjort.

Också i mitt fall synes mig orimligheten af att antaga en porträttering falla bjärt i ögonen. Ty äfven om jag skulle varit nog hänsynslös för egen del att

berätta en så pass förödmjukande historia om mig själf — sådant har man ju sett exempel på i åtskilliga författares själfbiografier — skulle jag väl gjort det oerhörda att i ett så föga fördelaktigt ljus presentera för mina landsmän den man, som jag väl framför allt skulle velat framställa i den möjligast bästa dager?

Jag tror, att denna antydan skall vara nog för att klargöra att det ingalunda är en autobiografi, det här är fråga om, utan en psykologisk studie, som nog, trots allt hvad kritiken talat om subjektivitet, kan försvara sin plats som objektiv skildring lika väl som mina föregående berättelser. Måhända ligger det en varmare färg öfver det hela, än man eljest är van att finna hos mig, men detta borde väl ur litterär synpunkt vara en förtjänst. Men hvad karaktärsskildringarna och själfva berättelsen af förloppet angår, så påstår jag, att hvar och en som läser min bok utan den förutfattade meningens täckmantel för ögonen skall medge, att jag framställt mina figurer med all önskelig opartiskhet och att jag, så långt från att vilja idealisera, som man märkvärdigt nog beskyllt mig för, tvärt om sökt behandla dem mycket kritiskt, framdragit alla deras fel och svagheter med hänsynslös tydlighet och icke försummat att påpeka hos dem särskildt sådana svagheter, som jag mycket väl visste mest skulle skada publikens sympati för dem. En man, som är svag och viljelös, en kvinna, som glömmet sin stolthet och sin värdighet för att haka sig

fast vid denne man, hvilken icke älskar henne tillräckligt för att göra ett enda offer för hennes skull — kan man väl hitta på något mer motsatt den traditionella uppfattningen af ett kärleksförhållande, något mindre egnadt att framkalla allmänhetens sympatier.

Jag kan ej undgå att i sammanhang härmed anföra ett mycket karakteristiskt yttrande af en aktingsvärd ung fru bland mina vänner. Hon sade att min novell väckt anstöt genom sin allt för glödande erotik: där är för mycket smekningar för oss nordbor.

Menar du, att man icke älskar på det sättet i Norden? frågade jag.

Jo, det gör man visst, svarade hon, naivt indignerad å sitt eget lyckliga äktenskaps vägnar. Men man säger det inte.

Nej, det är just saken, man säger det inte. Man tillåter sig inte att tala om sådana saker annat än på det en gång för alla fastställda sättet, man är icke så ogrannläga att blotta hos sina skildrade personer det slags känslor, som dessa i det verkliga lifvet alltid skulle förneka, emedan det anses skamligt och lågt att vidkännas dem.

Och en sådan skildring skriven af en författarinna, som redan en gång för länge sedan blifvit uppställd i sitt bestämda fack, där man väntat att hon skulle hålla sig beskedligt stilla till sin död! Sådant tycker ej kritiken om, har en författare en gång fått sin etikett, skall han vara så god och re-

spektera den och icke bereda sina bedömare störande öfverraskningar. Jag stod i facket med påskrift Kvinnosakskvinna. Det var i början en etikett med föga anseende, men så småningom har den kommit att beteckna en kurant vara i marknaden, hvilken har sitt en gång för alla erkända värde, som ingen mer tänker på att bestrida. Den faller icke alla i smaken, men den har sin gifna och säkra publik.

En författare, som fått denna etikett, bör alltid skildra kvinnan såsom stående öfver mannen i sedligt afseende och bör alltid slå sig till riddare för hennes värdighet, dygd, stolthet, själfständighet. Brister en kvinna i någon af dessa egenskaper, bör han skildra henne med indignation eller också bör han påvisa att hennes svaghet i detta fall berott på mannens orättvisa behandling eller på det förvridna samhället. Jag ber mina kritici observera, att det icke är emedan jag glömt programmet, som jag underlåtit att följa det denna gång. Jag har varit fullt medveten om att jag begått en stor försyndelse mot det parti, som räknat mig till sina kämpar, då jag först i *Den Kärleken* och sedan i *Kvinnlighet och Erotik* tillåtit mig att utan fördömande, utan indignation, ja, t. o. m. med sympati skildra kvinnor, som varit betänkligt svaga i programmets hufvudpunkter. Man har dock mycket orätt, när man häri velat se ett förnekande af det, som jag hittills sträfvat för, och ett angrepp mot de författare, som ännu kämpa för det samma. En dansk tidning har t. o. m. påstått, att *Den kär-*

leken vore ämnad såsom direkt motskrift mot En handske.

Nej, hvad jag velat bekämpa, det har varit något helt annat. Det har varit just detta uppställande af människorna i fack med påskrifna etiketter, ädel — stolt — egoistisk — sinnlig — låg — och så vidare.

Att förklara människan — det är och har alltid varit den äkta konstens uppgift. Hvad man i allmänhet menar med idealisering, det är icke vägen till förklaring — men sympatien däremot, den ensam är det, som leder en rätt. En författare måste sympatisera med alla sina skildrade figurer — icke bara med några af dem — så vida han ej vill skriva en satir eller en tendensdikt, i hvilket fall hans syfte är ett annat än det rent konstnärliga och han, i följd af detta syfte, vill och måste se dem ensidigt — men är hans syfte ett konstnärligt, då måste en allsidig förklaring vara hans mål. Och han måste se sina figurer inifrån, förstå och känna med dem med denna sympati som icke är den personliga, hvilken känner sig tilldragen blott af vissa med en själf besläktade naturer, utan den konstnärliga, som säger: intet mänskligt är mig främmande.

Men det är naturligtvis vida lättare att gifva enkla, helgjutna bilder än de brokigt mångfaldiga, skenbart motsägende som framkomma, när man vill så att säga vända ut och in på sina figurer och blotta för läsaren alla deras fördoldaste tankar och hemligaste bevekelsegrunder, som de kanske icke ens

någonsin erkänt för sig själfva, när man skoningslöst framdrager till och med de småaktigheter och den förnedring, hvartill äfven en högsint natur kan förfalla i sitt hemligaste tanke- och känslolif, och detta utan att klandra, utan att fälla någon dom. Ju enklare och helgjutnare man söker hålla en figur, ju lättare blir denna förstådd af läsaren, som då af ett par gifna drag, ett par allmänna vinkar kan fylla i det öfriga. Men ju mångfaldigare man söker gifva bilden, ju mer förvillas intrycket, ju osäkrare blir läsaren, hvars tankar härigenom liksom ryckas fram och tillbaka, som när man till exempel söker ett spår i sanden. Här är det tydligt människofötter, som gått fram, här åter ser det ut som en hästhof, här är det en oskodd djurfot, här vända stegen tillbaka igen, och man vänder om med dem utan att kunna begripa hvad detta skall betyda. Sådant är oroande och störande, i synnerhet om ej det skenbara virrvarret slutligen leder till en fullständig förklaring.

Man kan läsa en bok full af dylika, psykologiska krumsprång med stort intresse, men om man ej slutar med att få bilderna klara, så känner man sig helt naturligt mindre tillfreds med en sådan bok än med en, där man redan från första sidan vetat hvart det skulle bära hän, emedan karaktersteckningen stöpts in i redan kända former.

I synnerhet är det, som jag redan påpekat, vissa sidor af människolifvet, som det är farligt att behandla efter denna metod, emedan publiken här är ovanligt

känslig. Och jag har i min bok just tagit den allra ömtåligaste, den erotiska. Erotiken har i hela den moderna nordiska litteraturen haft sin särskilda plats sig anvisad. Knappast ett enda arbete föreligger, där den blifvit framställd tendenslöst såsom något i och för sig berättigadt till konstnärlig behandling, utan den har nästan alltid kommit fram för att belysa vissa sedlighets- och samhällsspörsmål. Och har den erotiska lidelsen någon gång skildrats utan tendens, såsom hos Jakobsen, hos Drachman, hos Ernst Ahlgren i *Den bergtagna*, så har den i alla fall mynnat ut i ett tragiskt slut, hvarigenom läsarens moraliska känsla blifvit tillfredsställd.

Detta gäller för öfrigt icke blott Norden, nästan öfver allt, i alla länders litteratur finna vi de personer, som gripas af en stark erotisk lidelse, dömda till undergång. Jag vill blott erinra om några af de mest kända, moderna romaner, som behandla detta ämne: Tolstoys *Anna Karenina*, Turgenieffs *Vårbjör*, *Rök*, Flauberts *Madame Bovary*, Zolas *La conquête de Plassans* och *La faute de l'abbé Mouret*, Guy de Maupassants *Fort comme la mort*, Bourgets *Crime d'amour* — alla dessa verk må väl betraktas såsom typiska för de största moderna författares sätt att skildra erotiken — och öfverallt kommer det tragiska slutet fram såsom något nödvändigt, af lidelsens egen art betingadt.

Det är ej min mening att förneka att det icke ligger en djup sanning i denna uppfattning. Men den

är ej den enda sanna. Äfven motsatsen är möjlig i detta förunderligt rika, skiftande lif. Och det var detta, som här intresserade mig — som alltid intresserar mig djupast — att söka vinna läsarens sympati och förståelse äfven för det slags känslor och de inre och yttre brytningar, som man vanligtvis ej bedömer såsom sympatiska och att söka nå detta på en annan väg än den vanliga: uppväckande af medlidande genom ett tragiskt slut. Det är så mycket lättare att åstadkomma ett harmoniskt slutintryck, som tillfredsställer alla, om man, såsom i litteraturen allmänt brukas, nöjer sig med att påkalla läsarens sympati för det, som han i det vanliga lifvet alltid sympatiserar med och väcka hans ogillande af det, som han, lemnad åt sig själf, alltid apriori skulle ogilla. Men jag har önskat försöka något annat. Genom att ständigt fortsätta med att förklara blott det, som redan är förklaradt och låta gå under det, som redan är dömdt till undergång, kan man nog åstadkomma nya och gripande konstnärliga verkningar. men man gör inga nya landvinningar ur människolifvet för konsten.

Äfven om jag skulle misslyckas gång på gång i denna min sträfvan att söka upp nya sidor af människolifvet till förklaring och att belysa mina bilder från alla sidor, utifrån och inifrån, med eller mot konvensans och moral och antagen plägsed, så vill jag dock icke uppgifva försöket, hållre skriva tio arbeten med en allt för brokig karaktäristik än ett enda med en allt för

ensidig. Ty det ena är utveckling, det andra är stillastående, det ena är ett sökande framåt till större rikedom, större allsidighet, det andra blir lätt blott ett upprepande af hvad som varit gjordt hundratals gånger. Det ena är att söka nya stigar, som *kanske* mynna ut i träsk och oländiga marker, men som dock alltid föra fram till nya utsigter, det andra är att gå stora landsvägen, veta sakert hur långt man har att gå och hvar man kommer fram visserligen — men när man så är framme har man blott nått dit, där redan alla platser äro fulla, där man nog kan bli väl mottagen och omringad af beundrare, som man alltid blir då man går i andras spår, men därifrån man dock, om man har något af upptäckareblod i sina ådror, alltid skall längta tillbaka till de okända, gömda stigarna med sina osäkra spår och oröjda marker, sina bedårande dofter och lockande vilda frukter, hvaraf kanske somliga smaka illa, ja, till och med äro giftiga, men som man dock hellre vill känna af egen erfarenhet, än fly på grund af andras varningsrop. Den som vill gå med mig på dessa upptäcktsfärder, som icke fruktar att blöta fötterna i moras, rifva kläderna i snår, tappa spåret här och där, ja, äfven råka på ödemarker, som intet erbjuda för ögat eller sinnet, den tror jag mig kunna lofva att få se en och annan ny utsigt, att smaka på en eller annan frukt, lukta på några blommor, som han aldrig skall finna på den stora, bekväma landsvägen, där han kan åka i fyrspann.

Jag kan också köra i fyrspann på landsvägen om jag vill och jag är säker om att icke stjalpa och icke heller blifva bland de allra sista i kappkörningen. Men jag har icke smak därför. Mycket hållre vill jag sträfva fram under middagshettan mellan snår och törnen, där jag ofta känner krafterna svika mig och mången gång står oviss om vägen samt komma fram uttröttad i sena kvällen utan att hälsas välkommen af någon — om jag bara vet att den väg jag gått skola andra gå efter mig och hvar och en, som går den, skall där göra nya upptäckter. Och sedan skola andra sökare spana upp nya vägar, och så skola människorna så småningom bli förtroligt bekanta med hela det landskap, i hvilket de måste framlefva sitt lif — och det man förtroligt känner, det älskar man vanligen — och att förstå och älska sin omgifning, det är livvets jämvigt och lycka.

SVEN BERGMAN
BOKBINDERI
GÖTEBORG

